

Hans Lynges roman Ersinngitsup Piumasaa / Den Usynliges Vilje

Af Lone Fredensborg

Stiltrækkene

Hans Lynges roman er stilmæssigt først og fremmest litterær fiktion efter europæisk forbillede, men der kan også spores stiltræk fra den mundtlige grønlandske fortælletradition. Efter at de grønlandske fortællinger blev nedskrevet, blev træk fra den europæiske litteraturtradition initialiseret. Efterhånden som påvirkningen slog igennem, skete der i fortællingerne en stadig større vægtning af det enkelte menneske og hans/hendes valgfrihed og mulighed for at styre sin egen skæbne. I romanen udfoldes disse tendenser åbenlyst, og hertil føjes hovedpersonens og fortællerens psykologiske, moralske og religiøse overvejelser, hvilket bryder afgørende med de traditionelle mundtlige fortællingers karaktertegnninger.

Romanen trækker dog også spor tilbage til den mundtlige fortælletradition. Fortællerens fremtrædende position i teksten kan ses som et minde om den fortællendes vigtige position indenfor det mundtlige medie, men han kan også ses som en vigtig formidler, der hjælper læseren til at skelne mellem en traditio-

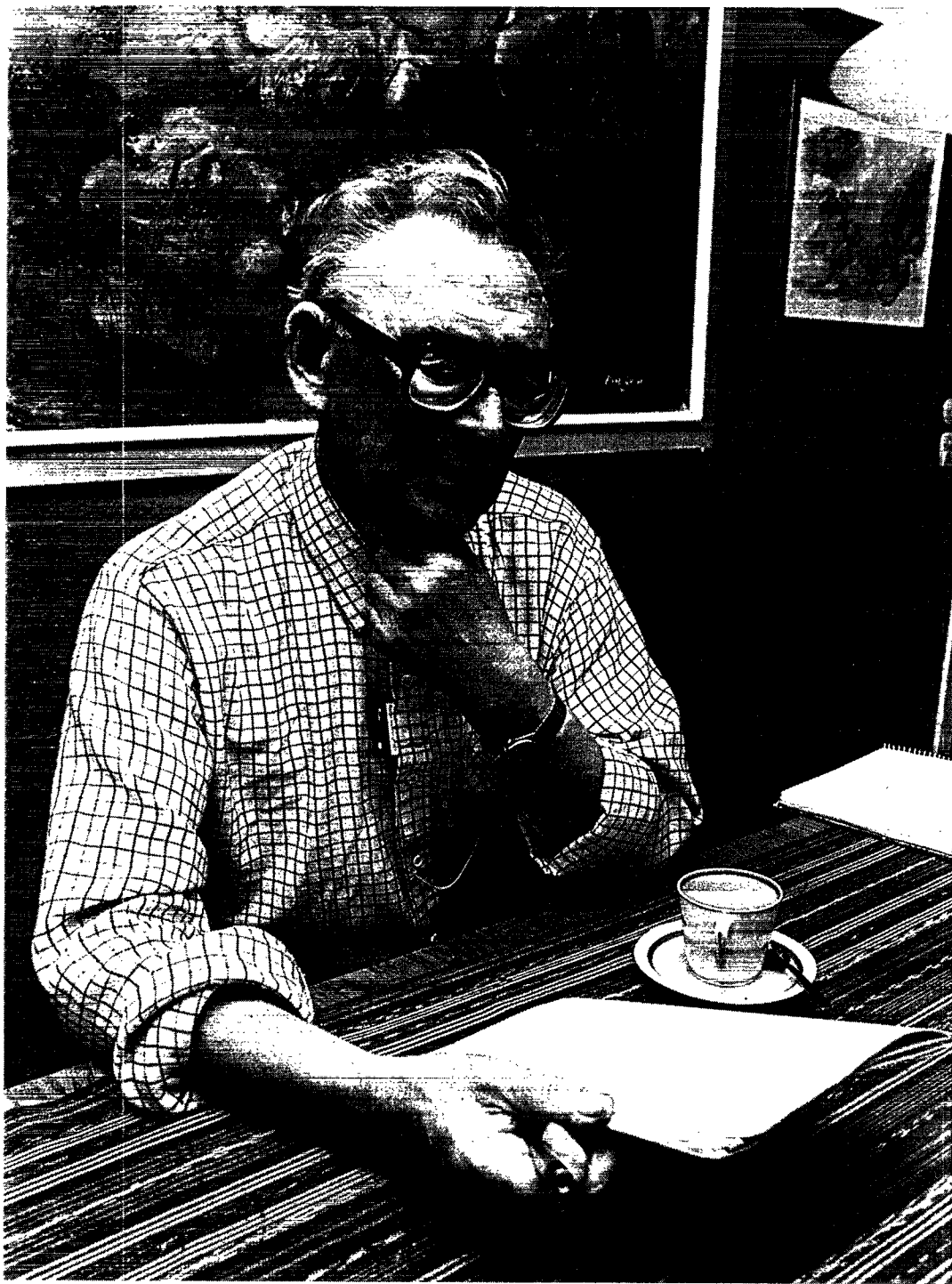
nel fremstillingsform og en ny fremstillingsform og ikke mindst: – hjælper med at se og forstå det ofte beskrevne i et nyt lys. I temavalgene, især det antagonistiske tema om blodhævn, i miljøbeskrivelserne og i valget af personnavne optræder de oprindelige (nedskrevne) mundtlige fortællinger og den oprindelige eskimoiske tro samtidig som vigtige referencer i romanen.

Den dramatiske handling i

Ersinngitsup Piumasaa/Den Usynliges Vilje

Hans Lynges glæde ved teatret er kendt, og af hans litterære produktion udgør teaterstykkerne en stor del. Det er derfor ikke så overraskende, at handlingen i Ersinngitsup Piumasaa/Den Usynliges

Lone Fredensborg er litteraturhistoriker fra Aarhus Universitet. Hun gennemgår, analyserer og fortolker i denne artikel Hans Lynges roman Ersinngitsup Piumasaa fra 1937, som i 1990 er oversat til dansk af Kirsten Thisted med titlen Den Usynliges Vilje. Atuakkiorfik 1990. Se også Kirsten Thisted's artikel »Omkring Den Usynliges Vilje« i tidsskriftet Grønlands temanummer om Hans Lynges nr. 3-4 1996 s. 95-104.

Hans Lynge ved arbejdsbordet i Nuuk. Foto: Torben Cordtz, 1983.

Vilje er kendetegnet ved at gøre brug af en dramatisk handlingsopbygning. Romanen begynder med en eksposition, hvor hovedpersonerne de to brødre Ulloriaq og Saamik, deres familie, bopladsbefoererne og samfundet præsenteres. Efter presentationen tager handlingen udgangspunkt i en konflikt, der opstår, da bostedernes boldkamp slår over i et skænderi, hvor sandheden om de to brødre far afsløres. Det viser sig, at ham, som brødrene troede var deres far, i stedet er farens morder. Saamik og Ulloriaq udøver herefter den forventede blodhævn. Men blodhævnen bliver ikke løsningen på den opståede konflikt, men derimod et vendepunkt, da Ulloriaq efterfølgende »går qivittoq«. Hans udkårne, Arnannguaq, følger efter ham til hans qivittoqhule, men hun bliver syg, da Ulloriaq afviser hendes kærlighed. Til sidst finder Ulloriaq dog en løsning på både sine egne og hendes trængsler, da han gennem en vision finder frem til kærlighedens kilde. Scenen lukkes til sidst med en lykkelig afslutning, hvor Ulloriaq og Arnannguaq vender tilbage til samfundet. Her helbreder Ulloriaq sin bror for hans sindssygdom og afslører sig derved som en stor angakkoq.

De aristoteliske træk i romanen

Handlingen i romanen er ud over at være dramatisk opbygget også til en vis grad tragisk i aristotelisk forstand. »Faldet« fra lykke til ulykke er eksempelvis gjort særligt tragisk ved, at den berørte familie lever i lykkelig harmoni med deres omgivelser og hinanden og ved, at personerne besidder nogle fremragende

egenskaber og karaktertræk. Endvidere hviler der bag romanens indledende beskrivelse af den livsglade Ulloriaq en truende stemning, der minder om den græske hybris (overmod). I 1. kapitel gør fortælleren opmærksom på, at Ulloriaq ikke længe skal føle sig som et af »de ganske få mennesker, man kan kalde lykkelige [...]« (s. 8, dansk udgave herefter d.u.). Ligesom overmod straffes med nemesis (gudernes vrede, udliggende retfærdighed), således skal Ulloriaq også rammes af sorg: »Og dog skal han rammes af den tungeste lod og med eet slag miste alle sine barnlige forventninger til fremtiden« (s. 8 d.u.). Det er typisk for det tragiske hændelsesforløb, at skæbneomslagets og genkendelsens øjeblik fremstilles som en overgang fra lykke til ulykke. Aristoteles kaldte det for anagnorisis, når helten erkender den sandhed, der hidtil har været skjult for ham. Anagnorisis betegner med andre ord overgangen fra uvidenhed til viden eller indsigt. I Ersinngitsup Piumasaa/ Den Usynliges Vilje gennemgår brødrene en sådan overgang, da de af deres kammerater får hemmeligheden om deres fædrene ophav at vide. Forståelsen bagud åbner brødrenes øjne for den vej frem, de som konsekvens af den erhvervede viden herefter må følge.

Træk fra den mundtlige eskimoiske fortælletradition

Foregribelser eller varslinger af de begivenheder, der følger, kan betragtes som et dramatisk virkemiddel, men de mange foregribelser kan også ses som et udtryk for de særlige vilkår, der fungerer som romanens referenceramme. Ved at

introducere til et oprindeligt eskimoisk miljø skabes der nogle forventninger hos den grønlandske læser om, at dette kunne være en fortælling, der indskrives sig i den lange tradition, der har været for fortællinger fra fortidens oprindelige samfund. Foregribelserne og forklaringerne i Ersinngitsup Piumasaa/Den Usynliges Vilje forbereder således også læseren på, at denne roman vil fremstille det traditionsrige materiale om blodhævn på en ny måde og i en ny form.

Nogle af de gennemgående træk, som den grønlandske læser vil genkende fra den mundtlige fortælletradition, er den ordrette fremstilling, der til tider slår over i direkte tale. I den grønlandske udgave er der endvidere en rytme og et ordvalg, der minder om de mundtlige fortællingers stil. Kirsten Thisted belyser i sin afhandling »Som perler på en snor ... / Fortællestrukturer i grønlandsk fortælletradition« (1993) bl.a. kompositionsprincipperne i de oprindelige mundtlige fortællinger. Hun påpeger, at i disse fortællinger »sættes scenen« først, og derefter følger begivenhederne »en ting ad gangen«. I Ersinngitsup Piumasaa/Den Usynliges Vilje er der ligeledes denne fremlæggelse, særligt i romanens første halvdel, som omhandler blodhævnen. Her følger handlingen den »begivenhedernes gang«, som den oprindelige eskimoiske fortælletradition foreskrev for at gøre handlingen lettere at følge.

Mange gentagelser var en anden måde, hvormed den mundtlige fortæller kunne hjælpe tilhørerne med at »holde tråden« i fortællingen. Der er også mange gentagelser i Ersinngitsup Piumasaa/

Den Usynliges Vilje, men Hans Lynges fortælling afviger fra den mundtlige fortællestil ved, at der er sammenhæng mellem handlingen og hovedpersonernes udvikling. Dette er et træk fra den borgerlige europæiske roman. Om forskellen på den *skrevne* europæiske roman og den *fortalte* eskimoiske beretning skriver Thisted: »Hvor tidligere fortællekunst portrætterede »life by values«, portrætterer den borgerlige roman »life by time«. Den pågældende karakter er ikke bare; tværtimod fokuseres der på, hvordan denne karakter bliver til, skildret igennem hændelsesforløbet som en kæde af årsagsreaktioner«. Begivenhederne træder i den moderne borgerlige roman i baggrunden til fordel for den enkelte persons udvikling, og dette bryder afgørende med traditionen i de oprindelige mundtlige fortællinger.

Romanens fortæller

Selve det at skabe sammenhæng eller sammenligne nogle ydre forhold med nogle indre forhold gør sig som nævnt ikke gældende i de oprindelige mundtlige fortællinger, men selve måden fortælleren i romanen kæder beskrivelserne sammen på, kan minde om den mundtlige fortællestil. I den mundtlige fortælling vil fortælleren underbygge overgangene i fortællingen med mimik, fagter, lyde o.s.v. I Ersinngitsup Piumasaa/Den Usynliges Vilje markeres en stor del af overgangene i stedet med fortællerkommentarer og enkelte steder også med tankestreger. Dette forekommer eksempelvis s. 12 (d.u.), hvor Ulloriaq beskrives »udefra« set gennem kammeraternes øjne, og dernæst beskrives »indefra«

gennem en personlig og overnaturlig oplevelse. Og også på side 20 (d.u.), hvor boldspillet beskrives udefra »sådan var det som regel«, hvorefter beskrivelserne af »sådan var boldspillet denne dag« følger. Tankestreger skaber en tydelig overgang mellem de enkelte afsnit, og de bliver en slags »sigende gestus« fra fortælleren, som på den måde bliver nærværende for læseren. Tankestregerne kan sammen med fortællerkommentarerne ses som et udtryk for, at den fortællende også i denne skriftlige fremstilling er vigtig som formidler af fortællingen.

Arven fra fortiden

Romanens modstilling af traditionens forskrifter og det enkelte menneskes valg væves sammen af en tråd, der forbinder fortid med nutid gennem nogle temavalg, der både griber tilbage til Grønlands oprindelige samfund og frem til det »moderne« grønlandske samfund.

Der er i romanen særligt to traditioner, som tematiseres: navnetraditionen og traditionen om blodhævn. Begge traditioner knytter fortid og nutid sammen. I kapitel 3 Navnet beskrives den eskimoiske navnetradition i positive vendinger. Det fortælles, hvordan det nyfødte barn gennem sit navn blev »den genfundne« for de sørgende, hvilket gjorde dem i stand til lettere at overvinde sorgen. Navnet var en åbenbaring af en magt, som var større end døden, det var »genkomsten af en kær, som døden havde revet bort; et venligt forsyn; de usynlige magters smil. Sådan var navnet! Deri lå gemt den menneskets urok-

kelige tro, som har kraft til at bortveje sorgen.« I navnet blev der etableret en positiv kraft mellem menneskene og de usynlige magter, og der blev skabt en positivt valoriseret forbindelse mellem fortid og nutid. Ikke alene berigede navnet den nyfødte med den afdøde navnefælles positive evner og egenskaber, men der var endvidere »ingen tvivl om, at det ukendte og det, som lå skjult i fremtiden, burde søges i denne rigdom« (s. 15). I Ersinngitsup Piumasaa/Den Usynliges Vilje kommer navnetraditionen, altså troen på at navnets »sjæk« (inua) kan føres videre fra menneske til menneske, på denne måde også til at pege ind i fremtiden.

En anden arv fra fortiden, nemlig kravet om i bestemte situationer at yde blodhævn, er mere nuanceret beskrevet end navnetraditionen. Det er en boldkamp, som danner ramme om de begivenheder, der leder frem til brødrenes blodhævn. Boldkampen associerer til den oprindelige eskimoiske tro om, at: »Nordlyset er de Dødes siæle som spiller Bold i Himmelen med et Hvalroshoved [...]«. I romanen bliver denne myte kædet sammen med hverdagslivet og boldkampen for beboerne i Puiatsi – »Stedet med sæler«: »[...] hvem havde ikke lyst til at spille bold om vinteren, hvor man straks man trådte udenfor om aftenen kunne se de dødes sjæle spille bold i een uendelighed, med hele den store himmelhvælving som målplads? Hvem kunne betænke sig på at kaste sig ud i spillet, når alle, så langt de kunne huske tilbage, havde set Aningaaq og Maliina forfølge hinanden med deres fakler deroppe, uden nogensinde at

blive trætte, selv om de havde løbet der fra tidernes morgen?» (s. 20). Mytisk tid og nutid smelter sammen dette sted i romanen, og det varsles, at fortællingen med udgangspunkt i boldkampen herefter også vil handle om død og (over-)tro.

I de sidste faser af bopladsernes boldkamp er de to brødre sat i et modsætningsforhold til resten af spillerne, det er de to mod resten. Saamik afslutter kampen med et kraftfuldt vinderkast, og efterfølgende begår Ulloriaq den uskik at prale og drille taberne. Drillerier og fornærmelser mellem de to hold slår over i en åben konflikt, og her langt borte fra det civiliserede bopladssamfund og stadig med den dyriske kamp i blodet bliver det afsløret for de to brødre, at deres biologiske far Kunuk i sin tid er blevet dræbt af ham, de troede, var deres far Inoqut.

Boldkampen er blevet afgjort langt fra bopladsens civilisation, og tilskuerne, der varetog »retfærdigheden«, er ikke til stede. Vejret varsler forandringer med en blodrød og mørk himmel, og dagen går på hæld. Spillernes opførsel sammenlignes med dyrs, og det understreges flere gange, at det i denne kamp kun er de fysiske kræfter, der gælder. Hele det oprindelige samfunds regelsæt er således sat ud af spillet, da Kunuks navn nævnes.

Fra det øjeblik at brødrene er blevet kendt med drabet på deres »rigtige« far er ubalancen bragt ind i verden, og det er deres pligt at genoprette balancen. Den efterfølgende blodhævn, hvor de to sønner dræber deres »falske« far, er en opfyldelse af det oprindelige sam-

funds påbud. Der berettes intet om, at Puiatsi i sin tid efter Inoquts mord på Kunuk kom til at mangle fangststyr, selvom mordet i mange år var uhævnet. Dette hænger sammen med, at blodhævn i det oprindelige eskimoiske samfund, og også i Puiatsi i romanen, blev betragtet som en sag mellem de involverede parter og deres familie. Brødrene skal først kende sandheden, før de kan yde blodhævn, og denne blodhævn skal foregå i overensstemmelse med de givne regler i samfundet. Disse regler forholder sig ikke til tiden, for alt skal netop følge de regler, der altid har eksisteret. Årenes gang er således en underordnet størrelse, der intet ændrer.

Fædre og sønner

Begge »fædre« i romanen er enten direkte eller indirekte skildret som forældreløse, og forældreløse var et »lig i la-sten« i det eskimoiske samfund; »historier om forældreløse plejer at handle om, hvordan en gruppe som lever med en sådan ubalance (altså hvor den forældreløse ikke adopteres ind i samfundet, men bliver ved med at stå udenfor) ender med at gå fuldstændig i opløsning, udslettet af de destruktive kræfter den ubalance har sat i verden« (Thisted: 1993, s. 83). Kirsten Thisted beskriver, hvorledes de forældreløse blev fremstillet i de oprindelige eskimoiske fortællinger, og de selvsamme fortællinger giver i Hans Lynges roman klangbund til karaktertegningen af de to »fædre«.

Kunuk er en kendt skikkelse i de mundtlige fortællinger. Han blev ifølge dem forældreløs, da forældrene og de øvrige husfæller blev dræbt af volds-

mænd. Siden blev han en stærk mand, der udfordrede sin skæbne. De mundtlige fortællingers skildringer om Kunuk handlede ofte om magt og magtpositioner, og i romanen er Kunuk ligeledes en magtfuld person, der regerer sin familie med hård hånd. Selvom han er den biologiske far, bliver Kunuk skildret som en negativ figur, som udover at have en anden kvinde desuden var voldelig mod sine sønners mor.

Inoqut betyder »logerende«, og dette understreger hans position, som den »falske« far der ikke tilhører familien. Inoqut har som Kunuk ingen forældre. Han er som forældreløs vokset op i ringeagt, men som ung besluttede Inoqut sig for, at han ville gribe lykken, om han »så skulle stjæle den« (s. 43, d.u.). I al hemmelighed træner han sig op til at blive en dygtig kajakroer og forbereder sine bopladsfæller på, at han en dag vil »gå qivittoq«. Herefter søger han bort og ved de bopladser, han på sin rejse når frem til, høster han anerkendelse for sin styrke og dygtighed, men »alligevel fulgte uheldet mig som en skygge overalt« (s. 44, d.u.). Inoqut beskrives på en måde, som giver associationer til fortællingen om Kassaassuk, således som den blev berettet af bl.a. Aron fra Kangeq i Rinks Kaladlit Okalluktualliait/Grønlandske Folkesagn, og som Hans Lynge frit har beskrevet i sit dramastykke af samme navn fra 1967. Fortællingen om Kassaassuk er en elsket fortælling, om den forældreløse, der trods sin barske start på livet, en dag rejser sig i al den styrke, som han i hemmelighed har optrænet fjernt fra bopladsens nysgerrige blikke. Kassaassuk er i de gamle

beretninger en helteskikkelse og ved indirekte at sammenligne Inoquts opvækst med hans, tilføjes Inoqut en række positive karaktertræk.

De to »fædre« overleverer gennem deres (u-)gerninger fortidens krav og værdier til de to sønner. Det er deres brutale mellemværende, der bliver Saamiks og Inoquts skæbne. Ved at frigøre Kunuk og Inoqut fra familier og slægtsbånd kan den grusomme hemmelighed endvidere bevares, indtil brødrene bliver voksne. Saamik og Ulloriaq er de eneste, som kan og skal hævne mordet på Kunuk, og ingen kan efterfølgende efterstræbe dem på livet. Derfor er det også ganske belejligt, at de to brødre ikke har halv-søskende, disse skulle jo så i givet fald hævne mordet på *deres* far. Ved at gøre den dræbte Kunuk til en ond figur, og drabsmanden Inoqut til et (ellers) godt menneske, bliver kravet om blodhævn tragisk og bevirker, at tvivlen kan indfinde sig så meget desto stærkere hos Ulloriaq og – skal det siden vise sig, – også hos den indadvendte Saamik. Brødrene bliver kort tid efter blodhævnen også forældreløse, da deres mor begår selvmord af sorg over Inoquts død.

I Ersinngitsup Piumasaa/Den Usynliges Vilje bliver håndhævelsen af fortidens påbud om blodhævn kædet sammen med tabet af (eller manglen på) det personlige ophav; forældrene. Blodhævnen er det sidste, de to brødre udfører sammen, og i romanen bliver blodhævnen lige så stærk en kraft til at adskille, som navnetraditionen er en kraft til at forene. Blodhævnen er romanens kritiske omdrejningspunkt, men fremfor at fælde en endegyldig dom over denne

form for sanktion, bliver det istedet de problematiske og vidtrækkende personlige følger, der derefter kommer i fokus i romanen. Dette kan ses som den altid nærværende fortællers ønske om, at beskrive menneskene i de fortidige eskimoiske samfund som andet og mere end blot primitive, blodtørstige barbarer, der skrupelløst ønsker hævn. Endvidere peger det på, at arven fra fortiden både kan være uproblematisk og positiv, som tilfældet er med navnetraditionen, eller den kan være problematisk, som tilfældet er med traditionen for udøvelse af blodhævn.

Den ydre og den indre konflikt

De to brødre »Saamik« og »Ulloriaq« er nøglepersoner i personificeringen af den modstilling, der er mellem fortid og nutid/fremtid i romanen. De har som børn delt seng og madfad og blev siden begge dygtige kajakmænd og storfangere. Den dygtige kajakroer og fanger er et vigtigt symbol på den grønlandske mand, og det signaleres hermed, at begge brødre skal opfattes som værende grønlandere, uanset de forandringer de hver især efterfølgende gennemgår i romanen.

Saamik – »venstre hånd« svarer meget godt til den »type«, der i identitetsdebatten i Avangnaamioq og Atuagagdliutit i årene 1923-30 blev betegnet som »den ægte grønlander«. Udover at være en fremragende kajakroer og en dristig storfanger, er han »som en søn af det store hav, som bliver vugget på moders arm« (s. 8). Sammenligningen mellem at blive vugget på havet og blive vugget på moders arm leder tanken hen på den mytiske figur »Havets Mor«. Hun sad

ifølge den oprindelige eskimoiske mytologi på havets bund og holdt fangstdyrene i ave, og så længe menneskene overholdt forskrifterne, var der dyr at fange. Saamik er en dygtig fanger, og han får mange dyr. Sammenligningen kan tolkes som et tilsagn om, at han står sig godt med »Havets Mor«. I beskrivelsen af Saamik bliver træk fra den oprindelige mytologi referenceramme i karakterbeskrivelsen. Ved at fremstille Saamik som solidt forankret i »det gamle« Grønland med de dertilhørende karaktertræk, kommer han til at repræsentere tradition, stabilitet og uforanderlighed. Saamik viger da heller ikke tilbage for at følge de traditionsbudne forskrifter, og han er med sin styrke og handlekraft idealbilledet på den oprindelige eskimoiske kulturs mest efterstræbelsesværdige karakter.

Ulloriaq, »Stjerne«, har karaktertræk, som rummer et andet potentiale end Saamiks. Hans person beskrives som åben og uafsluttet, og hans udvikling i romanens anden del peger frem mod en tid, hvor tidligere generationers rituelle og traditionsbudne livsstil vil blive brudt. Ulloriaq beskrives mere nuanceret end sin broder. Han er tænksum, og hans åndrigheid står i modsætning til Saamiks fysiske stabilitet. Hvor Saamiks karakter beskrives som indadvendt, er Ulloriaq beskrevet som en munter, udadvendt og livsglad ung mand: »Det var som ville livet aldrig kunne gå ham imod; som var alting en leg« (s. 8, d.u.). Men Ulloriaq er udvalgt, og hans og broderens liv skal pludselig ændres, og legen blive alvor, da de kastes ud i udførelsen af den traditionelle blodhævn.

Det er Ulloriaqs åbne, følsomme sind og hans taktsomhed, der skaber grundlaget for hans krise efter blodhævnen. Ulloriaq kommer til at tvivle efter at have fulgt de til alle tider givne forskrifter, og selv om hans tvivl ikke ender med et endegyldigt brud med datidens samfund (han vender derimod tilbage til Puiatsi), så markerer hans moralske overvejelser en ændret indstilling til traditionerne og varsler nye tider. De to brødre bliver således de umiddelbare repræsentanter for henholdsvis de gamle traditioner og værdier (Saamik) og de nye tiders komme (Ulloriaq). Denne sondring er dog hverken stringent eller gennemført. Brødrene Ulloriaq (»stjerne«) og Saamik (»venstre hånd«) kan hver især betragtes som henholdsvis den åndelige og den kropslige side af mennesket. Hvor karaktertegningen af Ulloriaq får dybde gennem beskrivelser af hans tanker og oplevelser, karakteriseres Saamik derimod mest igennem ydre beskrivelser, handlinger og direkte tale. Saamik er den lidt kejtede og mørke figur, der uden overvejelser følger forskrifterne og intet forandrer. I modsætning hertil står Ulloriaq, der ligeledes følger forskrifterne, men som tvivler og derved forandrer, – om ikke omverdenen så sig selv.

Brødrene beskrives som hinandens modsætninger, men de kan også læses som to sider af det samme menneske, og deres skæbner som to sider af samme skæbne, hvor synsvinklen skiftevis er på nogle ydre og nogle indre forhold. Ulloriaqs næsten symbiotiske fællesskab med Saamik ophører således tilsyneladende den dag, blodhævnen bli-

ver en del af deres fælles gerninger. Det skal dog siden vise sig, at også Saamik har været påvirket af begivenheder omkring blodhævnen, og hans sindssyge kan ses som en alternativ måde at stille sig udenfor fællesskabet på. Den manglende entydighed i modstillingen af Saamik og Ulloriaq bliver understreget af romanens slutning. Ulloriaq bliver en stor angakkoq: »Hans øjne åbnedes, så han kunne se alt det, som ellers er skjult for menneskene«. Han kommer i besiddelse af evner, der har været aftagende i generationer, og dette vækker ærefrygt blandt bopladsfællerne: »alle både gøs og lo ved tanken om, at forfædrenes kraft vist alligevel ikke var så ringe endda, når en sådan mand kunne rejse sig af deres midte« (s. 93, d.u.). Ulloriaq helbreder herefter sin bror, og de er således begge tilbage i fællesskabet.

Ulloriaq er i Ersinngitsup Piumasa/Den Usynliges Vilje både en overgangsfigur, der varsler de nye tiders komme, men han er også inkarnationen af fortidens stærkeste kræfter symboliseret gennem hans afsløring som angakkoq. Hans tvivl retter sig mod hans egne valg og handlinger og i forlængelse heraf mod fangersamfundets gældende traditioner. Ulloriaqs status som leder af samfundets religiøse liv betyder, at han efterfølgende skal varetage, at forskrifterne følges i overensstemmelse med den usynliges vilje. Hans tvivl og hans mulige ønske om forandring står således ikke i vejen for den urkraft, der ellers i generationer har været aftagende.

Saamiks sindssygdом kan ses som et udsagn om, at det menneske, der uden tvivl og omtanke passivt følger samfun-

dets gældende regler, går ind i et mørke uden fremtid. Det overordnede budskab på det psykologiske plan bliver i forlængelse heraf, at mennesket både skal være (og er) påvirkeligt overfor livets tildragelser, og at mennesket også skal være upåvirkeligt og turde følge sin indre stemme.

*Fuglemotivet – eller om som en stjerne
at hæve sig over alt og alle*

I slutningen af romanen fortælles det, at Ulloriaq er blevet en stor angakkoq med stærke hjælpeånder: »Hans hjælpeånder, som selv var kommet til ham, en lille snespurv og en stor havørn, havde hjulpet ham med at helbrede Arnannguaq« (s. 85). Fugle er flere steder i romanen vigtige hjælpere og vejvisere. Den dag, hvor det i de ophedede minutter efter boldkampen blev afsløret, at brødrenes far var blevet dræbt af Inoqut, træder Ulloriaqs bedste ven imellem, da skænderiet er ved at slå over i slåskamp. Vennen hedder Qulutaq, hvilket både kan betyde fugleryg og gråspurv, og det er hans beroligende ord, der sender Ulloriaq ud ad det spor, han skal følge:

»Nu er det blevet meddelt de udvalgte tjenere, at den usynliges vilje må ske fyldest. Lad os da blive siddende og lytte til stilheden; ødemarkens ensomhed er den bedste vej til at komme til klarhed over, hvad det er, den usynlige forventer« (s. 31, d.u.).

Qulutaq påpeger, at brødrene er udvalgte tjenere, og de højtidelige ord giver indtryk af, at det er en overmenneskelig kraft, der taler gennem vennen. Qulutaqs indgriben forhindrer, at katastrofens omfang vokser til også at ind-

befatte fjendskab mellem brødrene og deres kammerater. Dette er vigtigt, fordi det ville problematisere brødrenes forhold til resten af samfundet, hvilket igen ville påvirke de efterfølgende begivenheder. Brødrene hævner sig således ikke på budbringerne, men over istedet den blodhævn som samfundet forventer.

Brødrenes mor begår i fortvivlelse selvmord efter at have mistet sin mand. Herefter begynder Ulloriaqs sjælekrise, og her optræder igen en lille fugl, i det billede han tegner af sin egen ulykke: »Jeg vandrer rundt på jorden i et territorium så langt mindre end det, der er blevet nogen anden skabning til del, og ingen vinger har jeg til at svinge mig i luften med. For ikke at falde omkuld må jeg stemme fødderne hårdt mod jorden. Alligevel vil jeg uden tvivl segne om, og om så samtlige kvinder græder over mig, skal de ikke kunne rejse mig igen. En lille fugl vil sætte sig på mit ansigt og nådeløst hakke sit lille næb i mine øjne. Og den vil lette; syngende som den plejer, som om intet i verden var hændt, som havde den kun al mulig grund til at synge så smukt. Solen vil ganske sikkert stå op, så jeg kan gå i forrådnelse i en fart. Dagene vil skynde sig at gå, så jeg des hurtigere kan blive glemt. Og mine kære vil trøste sig og tænke, at nu er der ingen grund til at blive ved med at sørge – men jeg klarer ikke at leve videre nu. Måtte det dog snart få en endel« (s. 52-53, d.u.). Ulloriaq tegner et billed af, hvorledes han ikke alene er bundet til et meningsløst liv på jorden, – men også til en meningsløs død. Den smukke beskrivelse af Ulloriaqs fortvivlelse, tilføjes et lille strøg af humor i beskrivelsen af,

hvorledes solen ganske sikkert vil stå op, så han kan gå i forrådnelse i en fart, ligesom dagene vil gå hurtigere. Den underfundige formulering antyder, at sådan vil det ikke gå. Ulloriaqs beskrivelse af hans eget endeligt står her i fuldstændig modsætning til, hvorledes hans liv efterfølgende vil forme sig: hans territorium vil blive stort, han vil frigøre sig fra kroppen i en mægtig åndemanerrejse, en kvindes kærlighed vil binde ham til livet og give det mening, hans øjne vil se ting, som ingen andre mennesker kan se, og fugle vil træde i hans tjeneste som hjælpeånder.

Ulloriaq forlader efter blodhævnen menneskenes fællesskab. Senere følger Arnannguaq ham, men at hun overhovedet finder frem til hans hule skyldes, at: »[...] som en fugl havde kærligheden set sit mål i blinde« (s. 63). Kærligheden kan som fuglen finde sit mål, hvor øjet må give op. »At se sit mål i blinde« er en oxymoron, og ved således at trække modsætningen ud i det paradoksale bliver kærligheden en kraft, der som fuglen hæver sig over menneskene, men som også rammer sit mål: menneskene.

Det er på knæ i sorg ved Arnannguaqs side, at Ulloriaq oplever sin første rigtige åndemanerrejse:

»Mens han lå på sine knæ ved siden af hende og sørgede så forfærdeligt, sortnede det pludselig for hans øjne, og alt omkring ham forsvandt. Han hørte en høj susen som af et par ørnevinger. En vældig kraft greb fat i hans skuldre, og en brøkdel af et sekund efter mærkede han jorden forsvinde under sine fødder« (s. 82, d.u.).

Ulloriaqs efterfølgende rejse svarer

delvis til beskrivelserne af de mægtige åndemanerrejser i de oprindelige eskimoiske samfund, men hans rejse fører ham ikke til en mytisk verden, men hæver ham over ukendte landskaber, der viser sig at være kærlighedens natur. Ulloriaq når til en grøn dal fyldt med træer, og her ledes han til en kilde. Men netop som han står og er bjergetaget over den skønhed, der omgiver ham, uddør kilden. Død, storm og mørke overtager sceneriet og: »Selv om mørket gennemtrængte alt, følte han sig berøvet ethvert skjul, som om at han var stillet til beskuelse for alverdens mennesker i det skarpe sollys, uden at have en travl på kroppen« (s. 82, d.u.). Ulloriaq stemmer imod for ikke at komme længere ind i det grufulde mørke, mens en tanke hamrer i hans hoved: »Du er den skyldige, du og ingen anden; da hun kom, var det dig, der skubbede hende bort, og nu kan du lede alt, hvad du vil – du finder hende aldrig igen« (s. 82-83, d.u.). Ulloriaq erkender sin skyld, og dette kommer til at betyde hans åndelige renselse, for efter således at have mistet alt, rammes Ulloriaq af en mængde små lyskugler: »[...] og han var ikke længere blot et menneske«. Hans øjne åbnedes, og han kunne se alt det, som ellers er skjult for menneskene« (s. 83).

Ulloriaq ser, at en lille blomst er brudt frem i isen, og blomsten viser sig at være hytten med den unge bevidstløse Arnannguaq. Solen giver sig til at skinne, og indlandsisen smelter. Jorden må lide for, at solen kan vinde frem, alt brydes i den mægtige smeltestrøm, men tilsidst indfinder roen sig. Så fortøner det smukke syn sig, og i mørket vender

Ulloriaq tilbage og støder mod jorden, der er fugtig som af dug en kølig sommormorgen, og han kaster sig ned og kysser den jord, der har kæmpet så hårdt, ligesom han selv. – Men så finder han sig selv, med kinden mod Arnannguaqs feberhede, våde krop. Rejsens erotiske undertoner er med til at underbygge temaet om kærlighed. Med hjælp fra sine hjælpeånder udfrier Ulloriaq til sidst Arnannguaq af det hekseri, som misundelige mennesker har kastet over hende.

Tro, håb og kærlighed

Ulloriaq er en tvivler. Den didaktiske opbygning af romanen, hvor der skiftevis vejes for og imod, og hvor fortidens værdier overvejes og vurderes, understreger dette. Ved romanens begyndelse overvejer han eksempelvis angakkokkernes virksomhed:

»Angakkokker og andre gådefulde mennesker levede som under tvang, holdt i et fast greb af de usynlige magter, som førte dem frem mod det mål, der var blevet dem sat ved deres fødsel. Og hvem havde formået at sætte sin vilje igennem overfor disse magter?» (s. 17, d.u.).

Tvivlen indfinder sig og manifesterer sig i Ulloriaqs overvejelser over de usynlige magters tvang, og hans spørgsmål om menneskets egen vilje til at stå sig mod denne. Viljen som en vej til forandring ses som en modsætning til angakkokkens underkastelse for de usynlige magter. Denne modsætning ophæves gennem romanens forløb, hvor Ulloriaqs udvikling gennem tvivl og krise bl.a. resulterer i, at han bliver en stor angak-

koq. En foregribelse af denne skæbne er der i romanens begyndelse:

»I sit rystede sind begreb Ulloriaq pludselig, hvor ubetydelig en skabning mennesket er, og han blev ydmyg som et menneske, der bøjer sig for Gud. Altsom han prøvede at klynge sig til livet med alle dets glæder og skønne farver, blev han grebet af en ubeskrivelig følelse, en ny og fremmed lykke. Den lykke, der ligger i at have mistet alt, at være som vildfaren i livet, og så dog vide, at man vil nå sit mål. Heri ligger en dyb tilfredshed; en følelse af, at man har nået noget, der er større end mennesket. Det er dette mål, som driver ungdommen, de modige nye kræfter; det er det, de glæder sig over uden at forstå, hvad det drejer sig om, og som kun få opnår, fordi det koster lidelse og afsavn. Men det man vinder – det er udødelighed« (s. 17, d.u.).

Der drages i romanen et skel mellem samfundets forventninger/traditioner og det enkelte menneskes evne til at vurdere, hvad der er rigtigt eller forkert. Denne humanistiske eller eksistentielle problemstilling er grundlæggende i romanen, og fortidens oprindelige eskimoiske tro og den kristne tro bruges skiftevis i beskrivelserne af menneskets problemer med at skelne mellem rigtigt og forkert. Dette kan i henhold til romanens samtid ses som en måde at indarbejde de forskellige og måske også modsatrettede tendenser og livssyn i samfundet til et helhedssyn, der har mennesket i centrum. I romanen bliver Ulloriaqs svar på hans eget spørgsmål om »Hvad er så denne« »den usynliges

Hans Lynge på jagt efter fedtsten i Sermitsiaq fjord. Foto: Niels Holm.

vilje» (s. 51, d.u.), da også i højere grad et svar, der er udtryk for en eksistentiel humanisme, end det er udtryk for en religiøs fundamentalisme:

»At mennesket sætter sin ungdom og alle sine kræfter ind på ikke blot at opfylde sine egne umiddelbare behov; men også, når først det er gjort, stræber efter at indfri den højere vilje – selv om man indimellem kan føle at dette er for stort, det magter man ikke« (s. 51, d.u.).

Gennem sine erfaringer åbnes Ulloriaqs sanser, og i beskrivelsen af sanseindtrykkene træder både maleren og digteren Hans Lynge frem. For den læser, der kender hans historiske og personlige baggrund, er Ersinngitsup Piuma-

saa/Den Usynliges Vilje også en fortælling om den unge kunstner, der finder og udvikler sine skjulte evner. Disse evner finder i romanen sin fulde udfoldelse, når mennesket både lytter til sin indre stemme og til de tegn, der bliver ham givet. Den eksistentielle situation for det enkelte menneske er derfor, at det ikke skal følge samfundets traditioner slavisk, men derimod forholde sig kritisk både til dem og til sin egen situation. Stjernen leder i forlængelse heraf ikke til een given religionsform, – men til en tro der i romanen er kristen i sit udgangspunkt uden at afskrive de positive værdier, som fortiden også har bragt den enkelte grønlander.